

OBKLADY ? ANO, ALE...

„Výtvarníka musí vést tento zákon pravdivosti: Pro pozorovatele necht' je vyloučena možnost záměny zakrytého materiálu za jeho pokrývku. Zdá se sice, že důsledná obhajoba pravdy v architektuře by vedla k názoru, že konstrukce musí být za všech okolností zjevná ve své ryznosti a nahotě, a fanatikové tohoto hlásání jistě vytvořili mnohá znamenitá díla. Je však možné uznat v životě za pravdivé jen to, co důkaz pravdy stále zjevně podává? Kdyby se požadavek nahé konstrukce povýšil na zákon, rozloučili bychom se s větší částí stavebnických i jiných výtvarnických technik. Jde tedy jen o to, aby obklad nebyl v rozporu se spodní konstrukcí, aby jasně ukázal, že je právě jen obkladem, něčím, co je jinak uděláno a nějak připoutáno na vnější plochu skutečné nosné konstrukce.

Otakar Novotný, O architektuře

Dnes bych chtěl povědět něco o obkladech, avšak nikoli o obkladech čili náčincích, jak říkávala moje babička, když připravovala své úlevné všeléky z cibule a tvarohu mezi dvě pleny, pročež zůstaneme raději na poli stavění či spíše výstavby, neboť i to stavění má koneckonců svůj medicínský význam.

Obkladem čili inkrustací rozumíme aplikaci jednoho materiálu na druhý za účelem vylepšení estetických či užitných vlastností. Gottfried Semper, německý neorenesanční architekt a teoretik architektury, r. 1870 definuje obklad jako „*negaci vnitřní hmoty, tj. jejího hmotného zjevu jako takového, v její specifické přirozenosti a barvě, kterých nelze navenek upotřebit.*“

Můžeme je dělit podle použitého materiálu (s čímž přirozeně souvisí jejich životnost), podle toho, obkládáme-li plochu svislou nebo vodorovnou (dlažby), podle zatížení, které od nich musí na „svá bedra“ převzít původní konstrukce, podle „vypovídací řeči“ (některé obklady stavbu např. monumentalizují, jiné naopak její měřítko drobí), podle způsobu přichycení k podkladu atd. Kritérií je možné najít dozajista více, jsou např. lidé, kteří obklady vybírají podle toho, aby na nich bylo vidět, že stály hodně peněz...

Obkládat se dá vlastně takřka cokoli bezmála čímkoliv. Pokud se ovšem přidržíme úvodní definice a budeme obkladu používat k zušlechtění podkladu, musíme dbát celé řady výtvarných pravidel. Není lhostejno, bude-li hlavní spára mezi jednotlivými obkladovými prvky svislá, vodorovná nebo šikmá. Zcela jinak např. vyhlíží štít domu, obložený vodorovně kladenými prkny (střecha se zdá mít menší sklon) než tentýž štít s prkny přibíjenými svisle (zdánlivě strmější střecha), šikmo ke střední dělicí spáře (z hlediska sklonu střechy spíše neutrální,

zato velmi dekorativní) nebo šikmo přes celou plochu štítu (velká výtvarná dynamika). Keramické obkladové pásy obdélného formátu budeme považovat za správně, v tektonické logice stavby kladené, budou-li aplikovány vodorovně. Někdy však obklad může vědomě, ba i s určitou ironickou nadsázkou, některé části stavby kapotovat v rozporu s jejich tektonickým smyslem. Stává se tak vlastně svébytným materiálem, vřazeným svým použitím mezi materiály konstrukční, do stejné kategorie. Téhle „drzosti“ by však nemělo být nadužíváno nikdy a tím méně nevědomky, jak jsme toho bohužel pořád dosti často svědky.

Lhostejná není ani velikost jednotlivých obkladových prvků a z toho rezultující výsledný spárořez. Mnozí stavebníci bývají třeba udiveni nezvykle rozdrobeným vjemem, kterého bylo nechtěně dosaženo užitím obkladu z drobných keramických pásků; zatímco totiž naše česká cihla (z ní tuzemské oko odvozuje i „přiměřenou“ velikost obkladových prvků) má tradiční rozměr 6,5 x 29 cm, cihly (a ovšem i obkladové pásy) odjinud mohou být i dosti podstatně menší, třeba jen 5 x 22 cm. Těch prvních je na čtverečním metru asi 48 ks, těch druhých 72 ks, což je 1,5krát tolik. Taková stavba mi pak občas připadá jako nějaký její model ze zábavního parku, i když připouštím, že holandskému či belgickému kolegovi se tohle zdát nemusí: jsou zkrátka „odkojeni“ jiným cihelným formátem.

Zatímco ještě před deseti či patnácti léty bylo hlavním polem působnosti kamenných obkladů u rodinného domku obkládání soklů, které se pak stávaly někdy až úsměvným památkem entuziasmu stavebníkova, dnes zažívá renesanci obezdívání celých stěn. Kámen může na nepoměrně větší ploše promluvit svou specifickou řečí a v kontrastu s jinými plochami stavby podpořit neobyčejně silné výtvarné působení, může ale také celý dům doslova pohřbít a učinit jej nehezkým, studeným katafalkem. Na co si dát pozor a čemu se vyhnout obloukem ? Doporučuji jedno: udělejme si výlet do sousedství lomu, odkud náš vybraný kámen pochází a prohlédněme si, jak z něho své domy, stodoly či ploty budovali lidé před sto lety. Za časů, kdy ještě řemeslo mělo opravdu zlaté dno a člověk bez valné mechanizace zvažoval účelnost každého materiálu i každého pohybu. Můžete vzít jed na to, že kámen na domě pochází z nejbližšího zdroje, žula z Číny či Brazílie se do Sádelné Lhoty tehdy prostě nedovážela. Také ovšem na to, že kravským potahem dopravená fůra kamenů z lomu pod lesem či z pole za humny bude využita do mrtě, každý kámen bude těžkán v ruce a jeho umístění do zdi pečlivě váženo. Své uplatnění najdou i kamínky docela malé, někdy doslova velikosti krabičky od sirek: kolem jediného většího jich najdeme zastrkáno snad patnáct, dvacet i třicet. Deseticentimetrová spára, zapatlaná betonem, je tu zhola

nepředstavitelná. Vůbec se zdá, že i malty používal tehdejší zedník poskrovnu. Zed' tak představuje defilé „všech druhů kamenného vojska“: od půlmetrákových balvanů po pětidekové šibry. Výsledkem je obdivuhodná nádhera, přičemž nezáleží na tom, jakého kamene bylo použito. Žula, vápenec, opuka, slepenec, droba, pískovec, rula či křemen, mnohdy dokonce všechno dohromady. Krása! A dnes? Většinou přehlídka jen jednoho druhu a jedné velikosti, vše ovšem důkladně vyspárováno bohatým betonem. Rozdíl je zahanbující. A nemyslete, jednoduché to nebývá: zedník či kameník je přece placen za metry odvedené práce a tak těch do spár zastrkávaných kamínků bude spíše den po dni ubývat... Snad dovolíte ještě jedno skromné doporučení: namočte nejprve kámen, kterým chcete obložit či obezdít váš dům. Neztmaví jej voda, každý déšť, příliš? Nebude pak dům vypadat jako komunistické mauzoleum ?

Úplně jinou písničkou je užití broušených či leštěných kamenných desek pro účely obkladu. Uvážíme-li, kolik technických zázraků bylo potřeba k tomu, aby člověk mohl vůbec pomýšlet na rozřezání těchto tenkých desek, pak musíme připustit, že se moderní technologie podílela na výsledné kráse stejnou měrou jako příroda. Desky neimitují zdivo, jsou oproštěny od konstrukční funkce a jejich spárořez je veden především zřeteli výtvarnými. Proto ani z jejich užití nemusíme mít velké obavy: bude vždy slohové (mluvíme-li o městské vile, ovšem), studeně elegantní i náležitě robustní.

Zcela jiného účinku dosáhneme obkladem dřevěným. Řeč dřeva je: teplo, intimita a trpělivý půvab. O charakteristickém znaku přírodního dřeva, totiž výrazné podélnosti jednotlivých formátů, prken, a jejich výtvarném účinku viz výše. Pro interiér a v posledních létech i pro exteriér, se však nabízí i jiná možnost, totiž různě konglomerované dřevo v deskách. Kvalitní vodovzdorná překližka ve velkých formátech na fasádě domu s přiznanými, ba zdůrazněnými hlavami úchyťů či vrutů, je relativně novou, neokoukanou aplikací dřeva, která - přes úplně odlišný výtvarný účinek - výtvarnický vyjadřuje cosi podobného jako kamenné obklady z leštěných desek, totiž ohromně působivé spojení přírodního materiálu a jeho technologického zpracování.

V posledních létech se k velké radosti architektů objevilo i na našem trhu velké množství obkladových materiálů na bázi cementových desek s výplní z nejrůznějších vláken, od dřeva k odpadnímu polyetylenu či vláknům minerálním, skleněným apod. Bývají značně trvanlivé, s minimální teplotní roztažností, průmyslově probarvované ve hmotě a dodávají se většinou jako fasádní komplety i s podkladními rošty, krycími hranami, systémovými úchyty atd. V architektuře rodinného domu představují novou výzvu, která dosud čeká na své výraznější výtvarné uchopení.

Samostatnou kapitolou jsou obklady keramické, které zůstávají v některých aplikacích, např. jako podlahové dlažby nenahraditelné. Tatam jsou doby, kdy člověk stál celou noc ve frontě před stavebninami, aby ráno šťasten usnul v autě s několika krabicemi dlažby, kterou zrovna přivezli. Dnešní takřka bezbřehý výběr na našem trhu však přece skrývá jedno čertovské kopýtko, totiž dekor obkladů i dlažeb. Koupelna s egyptskými motivy je pokleslost od samého začátku, za půl roku se vám však natolik spolehlivě okouká, že začnete konečně chápat Mojžíše v jeho snaze se za každou cenu z Egypta zdekovat. Radu svého architekta ohledně dlažeb co nejdelikátněji vzorovaných a nejméně dekorovaných berte proto jako opravdu dobře míněnou.

Za přímé orgie nevkusu je možné označit jakýkoli obklad, který svým dekorem předstírá, že je materiálem jiným než opravdu je. Znáte ty gumové návlky na trámy i s gumovými skobami, kterých se musíte dotknout, abyste se přesvědčili, že to opravdu není dvě stě let starý dubový trám, opracovaný širočinou? Znáte ty dokonalé laminodesky, co vyhlížejí jak olšová prkna? Znáte keramické dlažby, usilovně imitující kamenné mozaiky? A znáte ty obkladové pásy z térového papíru, co se dají ohnout za roh a vypadají (skoro) jako cihly? Máte snad doma linoleum, co si babička bez brýlí spletla s parketami? Či kazetový obklad stropu z polystyrenu k nerozeznání od pravého renesančního majstrštyku? A co ty umělohmotné palubky v předsíni? A co...

Radím jediné: pryč s tím. Laminodesky jsou inteligentní obkladové i třeba nábytkářské materiály, jen nesmějí imitovat dřevo. V každé imitaci, či snad lépe - v motivaci té imitace, je taková porce nevkusu, že by musela spolehlivě otrávit i standardního okresního funkcionáře sociální demokracie.

Obkladem bychom zkrátka kromě ochrany měli dodat konstrukci i krásu a šmrnc. Ve všech svých úvahách o našem rodinném domku to mějme na paměti a obklady, která tato dvě základní kritéria nesplní, rovnou pomiňme. Přece si náš dům nechceme obléci do nějaké sekndhendové hučky či nepadnoucího saka z póllového materiálu...

Ing. arch. Jan Rampich